

ALLIANSSIN LAUSUNTO LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI PERUSTULOKOKEILUA KOSKEVISTA LAEISTA

Sosiaali- ja terveysministeriölle (STM51:00/2016)

Lausunnon pääkohdat:

- Kokeilun laadukkaan toteutuksen varmistamiseksi on kohdejoukkoa tarpeen kasvattaa ja monipuolistaa.
- Itsenäisesti asuvat nuoret ja opiskelijat on sisällytettävä kokeiluun ilman alaikärajaa. 25 vuoden alaikäraja rajaa kokeilun ulkopuolelle tärkeän ja kiinnostavan ryhmän. Myös nuorten kohdalla perustulon vaikutuksia tulee arvioida tieteellisesti.
- Perustulon vaikutukset käyttäytymiseen tulisivat todennäköisesti selvimmin esiin työmarkkinoiden reunalla olevien ryhmien, kuten pätkä- ja silpputyöläisten sekä ensi kertaa työmarkkinoille tulevien kohdalla.
- Perustulolla on syytä korvata kokeilussa työmarkkinatuen lisäksi muitakin tukia, ainakin opintoraha sekä toimeentulotuen perusosa.
- Kokeiluun valittu tuen taso on realistinen, mutta malli, jossa tukea ei veroteta pois niiltä, joitka onnistuvat hankkimaan riittävät palkkatulot, ei olisi toteutettavissa laajassa mittakaavassa.

Kapea kohdejoukko

Allianssi pitää kannatettavana sitä, että kokeilulla selvitetään perustulon vaikutuksia. Tärkeintä on toteuttaa kokeilu niin, että siitä saadaan mahdollisimman luotettavaa tietoa perustulon vaikutuksista. Siksi kokeilussa on oltava mukana riittävän laaja ja monipuolinen joukko ihmisiä eri ihmisryhmistä, myös nuorista. Ei voida olettaa, että erilaisissa elämäntilanteissa ja erilaisten tukien piirissä olevat ihmiset reagoisivat samalla tavalla muuttuneisiin kannusteisiin.

Esitysluonnoksessa kokeiluryhmä on rajattu ainoastaan kahteentuhanteen työmarkkinatuella elävään henkilöön, jotka ovat 25–58 -vuotiaita. Eri tukimuodoista siis ainoastaan työmarkkinatuki on kokeilun piirissä, ja alle 25-vuotiaat nuoret on rajattu kokeilun ulkopuolelle. Tällöin merkittävä osa kokeiluun osallistuvista työmarkkinatuen saajista on käytännössä ansiosidonnaisen piiristä pudonneita pitkäaikaistyöttömiä, joiden kohdalla kokeilun vaikutukset saattavat jäädä vaatimattomiksi. Vaikutukset tulisivat todennäköisesti selvimmin esiin, jos perustuloa testattaisiin työmarkkinoiden reunalla olevilla ryhmillä, kuten pätkä- ja silpputyöläisillä sekä ensi kertaa

työmarkkinoille tulevilla. Kuten esityksessä todetaan: ”Koska kokeilubudjetti on rajallinen, on kohdejoukon määrityksessä keskityttävä niihin ryhmiin, joiden kohdalla perustulolla voidaan olettaa olevan vaikutuksia käyttäytymiseen”.

Esitetty kokeilu on odotuksiin nähden vaatimaton. **Kokeilun laadukkaan toteutuksen varmistamiseksi kannattaisi kohdejoukkoa kasvattaa ja monipuolistaa.**

Nuoret tärkeänä kohderyhmänä

Allianssin mielestä olisi suuri virhe jättää tutkimatta perustulon vaikutuksia nuoriin. Nuoret ovat keskeinen ryhmä perustulon toimivuuden arvioinnin kannalta, sillä paikkaansa työelämässä etsivät **nuoret hankkivat usein työkokemusta epätyypillisten työsuhteiden kuten harjoittelujen, määräaikaaisuuksien, toimeksiantojen tai yrittäjyyden avulla.** Juuri näissä epätyypillisissä työsuhteissa toimivien kannalta perustulolla olisi suurin merkitys. Onnistunut perustulomalli vähentäisi pelkoa siitä, että epätyypillisen työn vastaanottaminen johtaa tukien viivästymiseen tai vaarantumiseen, ja voisi siten luoda nuorille uusia polkuja työelämään. Opiskelijat ja itsenäisesti asuvat nuoret on sisällytettävä kokeiluun ilman alaikäraja.

Nuorten jättämistä kokeilun ulkopuolelle perustellaan esitysluonnoksessa sillä, että alle 25-vuotiaat ovat ensisijaisesti koulutuspoliittisten toimien kohteena ja näiden tulevan työuran muovautuminen riippuu ensisijaisesti kouluttautumisesta. 15–24 -vuotiaista nuorista kuitenkin 59,7 % kuuluu työvoimaan eli työllisiin tai työttömiin¹. Nuorten elämäntilanteet ovat moninaisia, ja kaikille nuorille ei ole tarjolla näiden tilanteeseen sopivaa lisäkoulutusta.

Nuoret on nostettava jälleen painopisteeksi Suomen työllisyyspolitiikassa ja sen kehittämisessä. Suomessa on 54 000 15–24 -vuotiasta työtöntä². Nuorena koetun työttömyyden vaikutukset ulottuvat koko työuraan. **Perustulokokeilu olisi tilaisuus etsiä uusia työkaluja nuorisotyöttömyyden ehkäisemiseksi.**

Tutkimustieto ei myöskään tue pelkoja, joiden mukaan kokeiluun osallistuminen ja vastikkeeton tuki voisivat syrjäyttää nuoria. **Päinvastoin, sosiaaliturvan vastikkeellisuus ja aktivointitoimista kieltäytymiseen liittyvät sanktiot eivät ole tuottaneet nuorten kohdalla tavoiteltuja tuloksia,** vaan ovat osan nuorista kohdalla jopa syventäneet syrjäytymiskehitystä³, ja niistä luopumista olisi syytä kokeilla.

Kokeilu tarjoaisi mahdollisuuden vapauttaa TE-toimistojen resursseja tukien käytön valvonnasta nuorten tukemiseen. Tutkimukset ovat osoittaneet, että nuoret pitävät työtä korkeassa arvossa ja haluavat päästä töihin⁴. Sanktioiden sijasta nuorille on tarjottava tukea ja ohjausta tarkoituksenmukaisten palvelujen piiriin.

Kysymys nuorten ottamisesta mukaan perustulon piiriin olisi joka tapauksessa edessä, mikäli kokeilusta siirrytään harkitsemaan pysyvämpää perustulon käyttöönottoa. Perustuslain mukaisesti kansalaisia ei saa asettaa iän perusteella eri asemaan ilman hyväksyttävää perustetta. Siksi kannattaakin hyödyntää kokeilu mahdollisuutena hankkia luotettavaa tietoa perustulon vaikutuksista nuoriin.

¹ Työvoimatilasto 7/2016

² Työvoimatilasto 7/2016

³ Ideasta kokeiluun - esiselvitys perustulokokeilu toteuttamisvaihtoehtoista, 2016; Kohti onnistunutta nuorisotakuuta, 2014; Palola & al 2012: Nuoret koulupudokkaat sosiaalityön asiakkaina

⁴ Esim. Pyöriä ja Ojala 2016: Nuorten työasenteet puntarissa – eroaako Y-sukupolvi edeltäjistään?

Opiskelijat kohderyhmänä

Opiskelijoita yhdistää jopa muita nuoria enemmän monituloisuus. Opiskelijoiden tulot koostuvat monista eri tulolähteistä, kuten silpputöistä, erilaisista tuista, lainoista sekä vanhemmilta tai puolisoilta saadusta taloudellisesta tuesta. Vain noin puolet opiskelijoista nostaa opintotukea.

Merkittävä määrä opiskelijoista on työmarkkinoiden reunoilla toimivia ihmisiä, joiden status opiskelijan ja työvoimaan kuuluvan välimaastossa on nykyisessä sosiaaliturvajärjestelmässämme hankala.

Perustulokokeilulla olisi hedelmällistä tutkia, lisääkö vai vähentääkö perustulo opiskelijoiden työntekoa ja suoritetaanko kesken jääneet opinnot loppuun perustulon turvin. Myös opiskelijoiden osalta kokeilu kannattaisi hyödyntää mahdollisuutena hankkia luotettavampaa tietoa perustulon vaikutuksista myöhempiä päätöksentekoa varten.

Opintoraha ja toimeentulotuki

Perustulolla olisi syytä korvata kokeilussa työmarkkinatuen lisäksi muitakin tukia, ainakin opintoraha sekä toimeentulotuen perusosa. Tässäkin mielessä esitetty kokeilu on odotettua vaatimattomampi. Laajemmassa kokeilussa voitaisiin tutkia eri tukien yhteensovittamiseen sekä tarveharkintaisuuteen liittyvien kannustinloukkujen vaikutuksia. Lisäksi voitaisiin selvittää vaikutuksia köyhyysasteeseen ja pienimpien tukien tuottamiin köyhyysloukkuihin. Toimeentulotukijärjestelmä rankaisee lisätuloista niin voimakkaasti, että sen tuottaman kannustinloukun purkaminen on työllisyyden kannalta tärkeää.

Perustulon taso sopiva

Lähtökohtana tulee olla, että perusturvan varassa elävien nettotulot eivät nykyiseen tasoon verrattuna laske, mikäli perustulo otetaan käyttöön. Toisaalta tason on oltava sellainen, että perustulo on toteutuskelpoinen myös koko valtiontalouden tasolla. **Näiden tavoitteiden kannalta kokeiluun valittu perustulon taso 560 €/kk on sopiva.**

Kokeilusta saataisiin kuitenkin enemmän käyttökelpoista tietoa, mikäli perustulo olisi veronalaista henkilön työllistyessä, sillä taloudellisesti toteuttamiskelpoisissa malleissa **perustulo verotetaan pois niiltä, joilla on riittävästi muita tuloja.** Jos perustulokokeilussa sovellettava malli olisi mahdollisimman realistinen, voitaisiin arvioida perustulon vaikutuksia moneen muuhunkin asiaan kuin kohderyhmän työllistymiseen – esimerkiksi valtiontalouteen, tulonjakoon ja köyhyysasteeseen.

Työllistymiseen tukea

Perustulokokeiluun ei tule sekoittaa erilaisten aktivointitoimien ja niihin liittyvien sanktioiden kokeiluja, jotta kokeilussa voidaan saada luotettavaa tietoa perustulon itsensä vaikutuksista kannustimiin sekä omaehtoiseen aloitteellisuuteen ja yritteliäisyyteen. **Kohdejoukon tulee kuitenkin saada tukea ja ohjausta tarkoituksenmukaisten palvelujen piiriin siinä missä vertailuryhmänkin jäsenten.**

Kokeilun arviointi

Jotta kokeilu veisi keskustelua perustulosta eteenpäin, on oleellista että **kokeilun arviointi teetetään riippumattomalla taholla ilman poliittista ohjausta.**

Jo etukäteen voidaan todeta, että **kapea kohdejoukko rajoittaa mahdollisuuksia vetää kokeilusta johtopäätöksiä.** Kokeilun perusteella pystytään arvioimaan vaikutuksia valitun joukon työllisyyteen ja toimeliaisuuteen, mutta ei sitä, miten perustulo vaikuttaisi muiden ryhmien toimintaan ja siten yhteiskuntaan ja kansantalouteen kokonaisuudessaan. Tärkeisiin kysymyksiin siitä, miten perustulo vaikuttaisi mm. työnteon kannustimiin eri tulotasoilla ja eri elämäntilanteissa, sosiaaliturvajärjestelmän selkeyteen, tukien yhteensovittamiseen, köyhyysasteeseen tai työsuhteiden laatuun ei pystytä saamaan kokeilusta vastauksia.

Helsingissä 9.9.2016

Eero Rämö
puheenjohtaja

Olli Joensuu
pääsihteeri